

Nr 323.

Av herr **Lundqvist m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning, m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 52 till innevarande års riksdag redovisas innehållet i en den 7 februari 1951 träffad överenskommelse med statstjänstemännens huvudorganisationer gällande grunderna för höjning av nyreglerade löner och pensioner m. m. Härjämte gör föredragande departementschefen i propositionen vissa mera principiellt betonade uttalanden av stor betydelse för det framtida betraktelsesättet av frågan om anpassningen av statstjänstemännens löner efter det allmänna löneläget och penningvärdets förändringar.

God sed torde kräva att riksdagen endast under särskilt anmärkningsvärda förhållanden genom sina beslut åsidosätter en efter förhandlingar med parter på arbetsmarknaden uppnådd överenskommelse. Ett motsatt förfaringsätt skulle vara ägnat att begränsa den verkställande maktens förhandlingskapacitet på ett allvarligt sätt, samtidigt som det skulle kunna öppna dörrarna för ur samhällsnyttans synpunkt minst sagt diskutabla manövrer av politisk innebörd, vilka på något längre sikt snarare skulle vara till skada än till nytta för statens tjänstemän.

Å andra sidan medför den nu tillämpade metoden, enligt vilken första statsmakten i förhandlingar reellt binder riksdagens prövningsrätt över mycket stora anslagsfrågor, otvivelaktigt konsekvenser för riksdagens sakliga inflytande på ett centralt område, vilka icke utan vidare kunna förbigås. Problemet om folkrepresentationens medinflytande över de avgörande överenskommelserna i ett genomorganiserat samhälle får för vart år skärpt aktualitet. Dess storleksordning i det nu aktuella fallet anges av den omständigheten, att den överenskommelse Kungl. Maj:t med sin proposition nr 52 underställer riksdagen gäller statsutgifter på mer än 500 milj. kr.

Önskvärt skulle under alla förhållanden vara att riksdagen eller något dess utskott i ett tidigare förhandlingsskede finge tillfälle bilda sig en föreställning om själva ramen för de pågående förhandlingarna eller att denna på något annat sätt bleve föremål för överläggningar med företrädare för den i sista hand anslagsbeviljande instansen.

Dessa principiella erinringar förefaller det oss angeläget att göra vid diskussion av den här behandlade kungl. propositionen.

Föredragande departementschefen uttalar i propositionen, att den *inbördes* placeringen av de olika tjänsterna i lönehänseende är en angelägenhet, med vilken den arbetande tjänsteförteckningskommittén är sysselsatt. Den reglering av lönerna som i propositionen behandlas syftar således uteslutande till att fastställa

det allmänna löneläget för statstjänstemännen. Denna uppfattning uppger sig statsrådet ha företrätt även vid förhandlingarna med de berörda organisationerna.

Med denna allmänna utgångspunkt förefaller det utomordentligt svårförståeligt att föredragande departementschefen vid förhandlingarna godtagit och i propositionen vidhåller en reglering av lönesättningen, som i själva verket icke endast ger det allmänna löneläget utan därutöver medför en förändring av den inbördes lönesättningen inom denna allmänna ram. Departementschefens principiella inställning motsäges med andra ord klart av det förslag till rörligt tillägg han själv framlägger. Att procenttalet 32 gäller för vissa löner, resp. viss del av lön, under det att för andra löner, resp. annan del av viss lön, procenttalet 33 skall gälla, kan icke fattas som något annat än en inbördes förskjutning mellan olika tjänsters löneplacering. Sak samma gäller för det med olika procent-satser utgående kristillägget.

Det s. k. rörliga tillägget är uppenbarligen avsett som ett medel, med hjälp av vilket statens anställda skulle kunna hållas mer eller mindre skadeslösa för inträffade penningvärdeförsämringar. Meningen torde däremot aldrig hava varit att detta tillägg så skulle kunna anordnas, att vissa grupper tjänstemän skulle sättas i relativt försämrad ställning. Medför penningvärdeförsämringen och den allmänna löneutvecklingen ett behov av ett 33 procents rörligt tillägg, gäller detta behov alla tjänstemän och icke endast vissa godtyckligt avgränsade grupper.

Man torde kunna utgå från att denna principfråga varit föremål för behandling under förhandlingarnas gång. Huruvida något principiellt uttalande i samband därmed gjorts är oss icke bekant. Detta bör emellertid icke hindra riksdagen att vid beslut i detta ärende för sin del understryka det principiellt oriktiga i ett efter lönehöjden graderat rörligt tillägg och uttala att, i den mån dylika tillägg framdeles böra ifrågakomma, de böra fastställas med samma procenttal för alla löner. Allmän enighet råder om nödvändigheten av ökad differentiering i lönesättningen. En strävan därefter bör icke motvägas genom underkompensation för penningvärdeförsämringar i vissa lönelägen.

En konsekvens av denna ståndpunkt är att tillägg av denna art på löner och pensioner böra beräknas på hela lönesumman.

Som ovan anförts anse vi att riksdagen endast då särskilt starka skäl tala härför bör bryta ett förhandlingsresultat. Vi vidhålla denna uppfattning, även om vi icke för vår del kunna godtaga departementschefens föreställning att "den ytterligare ökning av procenttalet för det fasta lönetillägget, som den nu träffade överenskommelsen innebär" utöver kompensation för beräknad penningvärdeförsämring "i stort sett torde motsvara" den reallöneförbättring som uppnåtts vid årets avtalsuppgörelser på den allmänna arbetsmarknaden. Tvärtom våga vi hävda, att statstjänstemännen även efter den nu föreslagna löneförbättringens genomförande komma att tillhöra de eftersatta grupperna. Alldeles avgörande för bedömningen av denna fråga torde nämligen vara den för statstjänstemännen ytterst ogynnsamma reallöneutvecklingen efter första halvåret 1948. Denna har

medfört en varierande men påtaglig reallönesänkning fram till senaste årsskifte för nästan alla grupper statstjänstemän, under det att det stora flertalet övriga arbetstagargrupper kunnat anteckna vissa reallöneförbättringar. En framräkning av den procentsats för det rörliga tillägget, som skulle ha återskänkt statstjänstemännen deras relativa reallönestandard från den dag lönestoppet trädde i kraft för deras del, skulle ha givit helt annat resultat än det i propositionen redovisade.

I likhet med departementschefen anse vi det vara en fördel att statstjänstemännens lönesättning frigöres från anknytningen till levnadskostnadsindex. Vi finna det samhällsekonomiskt, lönepolitiskt och ur statstjänarsynpunkt fördelaktigt att löneläget i stort bestämmes genom tidsbundna överenskommelser, varvid vi utgå från att sådana överenskommelser skola träffas vart år. Denna nya linje aktualiserar emellertid ett rättsligt och ett mera praktiskt betonat problem. Det kan icke anses lämpligt att regeringen genom en av sina ledamöter för de nödvändiga förhandlingarna med statstjänstemännens huvudorganisationer. Skälen mot ett sådant tillvägagångssätt ligga i öppen dag. Det binder Kungl. Maj:t på ett sätt som icke alltid är lyckligt, det skapar svårigheter vid förhandlingarna, och det sätter tjänstemannaparten i ett många gånger svårt läge. Vidare aktualiseras därigenom vissa principiellt rättsliga svårigheter. För förhandlingar med den kollektivavtalsanställda personalen inom statsförvaltningen samt inom den statliga verksamhet, som bedrivs i bolagsform, finnes en särskild institution i statens avtalsnämnd. Enligt sin instruktion av den 30 juni 1947 har denna nämnd givits en ställning som gör den till jämställd förhandlingspart. Några principiella erinringar mot att skapa en särskild institution för de allmänna lönelägesförhandlingarna med statens tjänstemän torde icke kunna resas. Under alla förhållanden bör denna fråga med det snaraste göras till föremål för undersökningar och de förslag framläggas, till vilka dessa undersökningar kunna leda. Att därvid statens arbetsnämnd på grund av sin sammansättning icke kan komma i fråga synes oss uppenbart.

Den 23 april 1948 tillkallade statsrådet och chefen för socialdepartementet sakkunniga för utredning av frågan om utvidgad förhandlingsrätt för statens och kommunernas tjänstemän. I direktiven för denna utredning diskuteras på det principiella planet möjligheterna för de statsanställda att ernå en förhandlingsrätt av liknande art som den, vilken genom lagen av den 11 september 1936 medgivits andra arbetstigare. Bl. a. äro möjligheterna att sluta kollektiva överenskommelser mellan det offentligas organ och tjänstemannaorganisationerna föremål för utredning. Det förefaller uppenbart, att icke minst detta problem, genom den ståndpunkt som i proposition nr 52 intagits till frågan om betingelserna för det allmänna lönelägets fastställande, fått ökad aktualitet men också att ramen för problemet vidgats. Det gäller att så snart som möjligt finna förhandlingsmässigt och ur tjänstemannaorganisationernas rättsliga ställning godtagbara lösningar. Av särskild betydelse härvidlag torde vara att sådana förhandlingsformer skapas att förhandlingsparterna få möjlighet tillkalla förlikningsman. Förhand-

lingsrättssakkunniga böra — för den händelse de icke själva upptagit problemställningen till behandling — underrättas om dess aktualitet och omedelbara betydelse.

Under återopande av det ovan anförda hemställa vi,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52 måtte besluta att

1) uttala, att procenttalet för höjning av de belopp, som angivas i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönetabellerna, principiellt är avsett att fastställa det allmänna löneläget för statens tjänstemän och följaktligen icke bör fastställas olika för olika lönehöjder,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

dels att Kungl. Maj:t måtte, förslagsvis genom förhandlingsrättssakkunniga, företaga en utredning angående inrättandet av ett statligt organ för förhandlingar med statstjänstemännens huvudorganisationer i huvudsaklig överensstämmelse med vad i motionen angivits samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda,

dels att pågående utredning angående vidgad förhandlingsrätt för stats- och kommunalanställda tjänstemän som äro underkastade ämbetsansvar måtte påskyndas samt att vid utredningen hänsyn måtte tagas till ovan anförda synpunkter på statstjänstemännens förhandlingsrättsliga ställning.

Stockholm den 21 februari 1951.

R. Lundqvist.

Erik Arrhén.

Gunnar Svärd.